

MEGJEGYZÉSEK A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSRŐL

ERDÉLYI ISTVÁN

(Budapest, MTA Régészeti Intézet)

Újabb és újabb tanulmányok, sőt monográfiák megjelenése ellenére, a rejtélyes eredetű aranykincs még mindig a kutatás homlokterében áll.¹ Ez nem is különös, ha tekintetbe vesszük azt, hogy a rendkívül bonyolult történelemmel bíró IX. és X. század kelet-európai népeivel áll kétségtelenül kapcsolatban.

Néhány évvel ezelőtt eredetiben is alkalmunk volt tanulmányoznunk ezt a páratlan leletet. A bécsi Kunsthistorisches Museum illetékes osztályának vezetője és mun-

¹ László Gy.—Rác I. A nagyszentmiklósi kincs. Bp. 1977. Az irodalomjegyzéket ld. a 189—191. old. Kiegészítésként az alábbiakat tartjuk szükségesnek közreadni: Halics I. Az ősmagyarok nyomai. Nagykanizsa 1902. 22—44. old. A kincsről egy másik, német nyelvű tanulmányunk is megjelent: Erdélyi I.—Pataky L. Die Belohnung der Finder des Attila—Schatzes von Nagyszentmiklós. MFMÉ 1971. 2. 143—155. — László Gy. még nem ismerhette, kéziratát ugyanis 1975-ben zárta le, V. P. Darkevics monográfiáját: Hudozsesztvennij metall Vosztoka. Moszkva 1976., melyben az általa nem idézett orosznyelvű szakirodalom is megtalálható. Közülük különösen figyelemreméltó G. Iljinszkij tanulmánya: K voproszu o t. n. „Szokrovisce Attili”. In: Vesztnyk Naucsnoho Obscsesztva Tatarovegyenyija № 8. Kazany 1928. 123—130. Ez a szerző is bolgár kincsnek tartotta a híres leletet, mint később N. Mavrodinov (1943), olyannak, melyet a magyar honfoglaláskor rejtettek föld alá. A rovásfeliratok között szereplő Zoapan nevet zsupán-nak oldva fel, benne bolgárszláv rangot lát (130. old). V. Darkevics idézett munkájában többek között azt írja, hogy a kincs motívumai között nagy számban szereplő iráni elemeket iszlám művészeti műhelyek közvetítették a IX.—X. században (173. old.). Utal arra, hogy a besenyőknek jelentős kincseik voltak (B. N. Zahogyer munkája alapján). Véleménye szerint a kincs több műhelyben készült. A páros, füles ivócsészék jelenlétét bogumil környezettel próbálja megmagyarázni. E keresztény dualista vallási irányzat egyik jellemző vonása volt a második keresztelés, a vízzel való szent cselekmények fokozott szerepe. Itt említjük meg ismét azt az ellenőrzésre szoruló adatot, mely szerint a kincshez egy bizánci aranykereszt is tartozott volna eredetileg, ami nem került Bécsbe, hanem hosszú ideig a munári szerb kolostorban őrizték. Ld. Erdélyi I.—Pataky L. MFMÉ 1968.

Megemlítjük azt is, hogy hasonló füles csészéket Oroszországban még a XVII. században is készítettek, ld. pl. az Uljánovszki Tájkutató Múzeum Kiállításában (1957) lévő ezüst csészét, melynek felirata: „Csasa dobraja cseloveka”. László Gyula és Rác István könyvéről írt ismertetésében Bálint Csanád hívta fel a figyelmet arra (Tiszatáj, 1978. 32. évf. 99—100. old.), hogy egy román művészettörténész, R. Florescu a korai román fejedelmi udvari élethez köti a kincset, de minden reális bizonyítás nélkül: Aurul Carpaților. București 1978.

László Gy.—Rác I. művéről ld. még ismertetésünket az AAH 1979. 413—414., amelyben a két asztali készlethez való tartozás elméletét nem tudjuk elfogadni. Kitűnő ismertetés jelent a műről Fodor I. tollából: Arch. Ért 1981. 113—115. A legújabb kincsrre vonatkozó tanulmányok közé tartozik K. Horedt írása, aki összefoglalta röviden véleményeket a kincs eredetéről és időrendi helyzetéről. Szerinte lehetséges, hogy a Kuvrát vezette protobolgárokhoz köthető (pl. a legrégebbi darab, az ivótűlök révén), akiből — elmagyarosodva — a székelyek is származnak: Zur Zeitstellung des Schatzfundes von Sinnicolaul Mare (Nagyszentmiklós). Archäol. Korrespondenzblatt 13. Mainz 1983. H. 4. 503—505.

katársai² készségesen álltak rendelkezésemre abból a célból, hogy a kincs minden egyes darabját rendre kézbe vehessem és erős nagyítás alatt (20×) több napon át tanulmányozhassam. Ezt a tényt nem lehet eléggé hangsúlyozni, mivel a legtöbb esetben a kutatók nem tudták az eredetiben történő, beható jellegű tanulmányozást elvégezni és csupán a galvanomásozatot tartották kézben, vagy legjobb esetben üvegen át látták a kincset.³ Az ilyen vizsgálat a legtöbb esetben téves⁴ vélemény kialakítására vezetett. Sajnos makro-felvételek készítését én sem tudtam megoldani, mert arra nem kaptam engedélyt. Ezt előre kell bocsájtanom azért, mert ezek híján nem tudom megfigyeléseimet fényképekkel igazolni. Azonban ennek ellenére úgy érzem, hogy mégsem lesz érdektelen néhány újabb megfigyelésem közzététele, amelyek főleg az egyes ötvöstechnikai részletekre és a rovásfeliratokra vonatkoznak. A súlyméréteket N. Mavrodinov munkájából vettük át (1943). (László Gy. — Rác I. munkájából, 1977. a 8. sz. edény súlyadata hiányzik.) Az egyéb méreteket magunk mértük tolmér-cével, így bizonyos eltérések vannak, ezek az edények kissé szabálytalan formáiból, meg részben deformáltságukból adódnak.

A technológiai megfigyelés-részletekről táblázatot is állítottam össze. Az egész összeállítás igen tanulságos.

Egy darabból készültek — László Gyula véleményétől eltérően — az alábbi aranyedények: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 18, 20, 21, 22, és a 23., tehát azok túlnyomó többsége.

A kalapácsnyomok is két csoportot mutatnak. Ovális kalapácsnyom van az 1, 6, 22. és 23. számú edényen, éles nyom pedig a 7. és 17. számún. A kettő együtt sehol sem fordul elő. A poncok tekintetében az alábbiak derültek ki: a legkülönbélebb poncokat (hat félet) alkalmaztak a 2. sz. korszó kivitelezésekor. Ez azért is szembetűnő, mert a poncolószerszámok száma általában csak kettő (ld. a 3, 4, 5, 11. és 12. edényt). A leggyakoribb poncok a körponc (5 edényen) és a pont ponc (8 edényen).

Figyelemre méltó még az is, hogy három edényen van tamga-jel (2, 13, 17) és azok egymástól *különböző* tamgák. A 17. edényen, az ivókürtön, ezt eddig nem vették észre.

Vegyük ezután sorra a kincs egyes darabjait. Sorrend és számozás tekintetében én is a Hampel József által adott számokat alkalmaztam, de zárójelben adom az edényre piros tintával felírt számokat is, ahol azok megmaradtak.

1. (31.) *Korszó*. A legnagyobb méretű a kincsben. Füle hiányzik. A korszó teste egyetlen vastag aranylemezből készült, oldala kissé horpadt. A lemez nyújtásakor az a nyakrészen, a perem alatt kivékonyodott és megsérült. A peremen, kívül, gyöngy-

² W. Oberleitner osztályvezető irányítása mellett, amit e helyen is hálásan köszönünk.

³ 1884-ben Budapesten is ki volt állítva.

⁴ Ez az az edény, melynek galvanoplasztikai (rézből készült és aranyozott) másolata a II. világháború alatt Krasznodárban került elő egy bombatölcsérben. Publikálójá, M. V. Pokrovskij (Egy új szaszanida edény Krasznodárból. Szovjet Régészet II. 1951. 118—124.) érdekes kommentárokat fűzött hozzá, de nem tudott arról, hogy az edénynek köze lehet a nagyszentmiklósi kincshez, sem pedig azt nem vette észre, hogy ez másolat csupán. Egyébként másolati voltáról 1982-ben személyesen is meg tudtam győződni a Krasznodári Tájémuzeum gyűjteményében. Erdemes megjegyezni, hogy az a ház, melynek udvarán a másolatot találták, „keleties” stílusban épült a múlt században és tulajdonosa valószínűleg műgyűjtő lehetett.

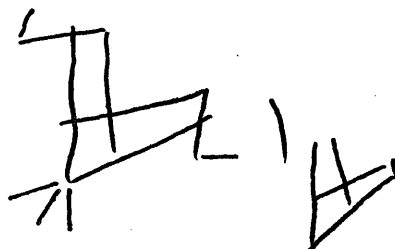
⁵ Nem célravezető eljárás olyan távoli „analógiák” bevonása, mint pl. egy aleut vadászfejdzs-ről való ábrázolás Sz. V. Ivanov munkája nyomán (Matyeriali po izobrazityelnomu iszkuksztvu narodov Szibiri XIX. nacs. XX. v. Moszkva—Leningrád 1954. 54. a. kép.), mivel a jelzett XIX. sz. eleji tárgy és az azon lévő ábrázolás a Csendes Óceán partvidékén készült és kétségtelenül az amerikai eszkimóknál és az aleutoknál gyakori mítikus mennydörgés-madár ábrázolása (ld. még u. o. az 56. ábrát), amint az a tenger felett repül.

tagos aranydrótot forrasztottak fel. A korszó testén kerekded, kissé ovális kalapácsnyomok vannak, de az alján ezek nagyobbak, hosszasan elnyúló alakúak.

Talpának átmérője 110,5 mm.

Magassága: 360 mm, súlya: 2149 gr. 22 karátos arany.

2. (33.) *Korszó*. Ez a tárgy is egyetlen aranylemezből készült. Füle hiányzik, a fülnek eredetileg rézbélése volt. A fül helyét az ornamentális résznél előre tervezve kihagyták. A szájperemet borító keretre a fül csatlakozó része ráfekszik, tehát kétségtelenül a fület szerelték fel legutoljára, oda, ahol a keret végei találkoznak. Ez a keret a korszó lemezéből van visszahajtvva, és gyöngysor-szerűen kidolgozva. A virágdísz-sorban a poncok rombikusak, a perem alatt lévő növényi dísz hátterén azonban kör alakú poncokat látunk, a díszítés kialakításakor körzőszerű, pontkörös mintát karcoló szerszámot használtak. Mindkét griff testén a poncok félhold alakúak. A szarvas testén viszont négyzetesek.

1. ábra

Megfigyelhetők még a következők: a foglyot vezető lovas lándzsáján olyan két áttört lyuk van, amilyen a griffen ülő vadász nyílhegyén. A kanna maga igen finom, kecses, arányos, szép munka. Eléggé kopott, gyakran és hosszú ideig használhatták. A kanna alig homorodó talpán két nagy tamga-jel van (1. ábra), és nem egy, mint László Gyula írja (László Gy.—Rác I., 1977. 44.). Rovás-jel van még a talpperemén is (2. ábra).

Száj \varnothing 83,5 mm

Magassága: 220 mm

Súlya: 608 gr. 18 karátos arany.

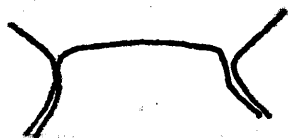
2. ábra

3. (3.) *Korszó*. A peremrésze teljesen hiányzik, a talpának szegélye két helyen repedt. Alján az aranylemez a kidolgozás során meggyűrődött. Az egész korszó egyetlen lemezről lett kialakítva. Növényi díszítése az előzőével azonos, formája szintén. Füle vörösréz alapon készült, arany gyöngytagokból. Fülén a poncok kör alakúak, oldalt egy-egy háromszögalakúval. A talpán alul, majdnem közepén 4 jelből álló rovásírásos felirat van, jobbról a harmadik jel a *véséskor* átszakadt.⁴

Magassága: 210 mm

Súlya: 656 gr., 19,5 karátos arany.

4. (2.) *Korsó*. Erősen sérült, több helyen repedt. Fülét vörösréz-ből pótolták, mert hiányzott. A talp csésze-szerű lemez, melyet úgy forrasztottak be (3. ábra). A perem alatti indadíszben a poncok köralakúak („csővég”). Az oldalát díszítő keretes mezők-

3. ábra

ben a *keresztek* között háromszög alakú poncokat találunk. A korsó pereme külön darabból készült, melyet erősítésként körös-körül kihajlítottak. Ennek ellenére három helyen is erősen be van repedve. A talpán vésett rovásfelirat, 4 jelből.

Magassága: 236 mm

Súlya: 631 gr, 19,5 karátos arany.

5. (28.) *Korsó*. Ez is egyetlen lemezből készült. Fülének szintén rézmagja van. A fül a perem alatti növényi díszítésre két helyen is ráfut. A fül csővének illesztése belülről fut végig. A gyűrűtagos, vastag fülön egy négyszögletes lyuk tátong, talán eredetileg fedele is volt a korsónak, ami a „keleti” rézkorsóknál gyakori. A korsó nyakán a lemezmunka körben nagyon elvékonyodott, ezért megrepedt. A vállrész virágszirmai között kerek (lyukszerű, nem csővég!) és félkör-alakú poncok vannak. A peremen körben felforrasztott gyöngysor-*drótot* alkalmaztak.

Magassága: 213 mm

Talp \varnothing 75 mm

Súlya: 710 gr., 20 karátos arany.

Rovásfelirat, vésett kétsoros (összesen 12 jel) alul a talpon, valamint oldalt is a talp peremén belül még 3 jel egy sorban. (László Gyulánál ez az 5. c, ld. László Gy.—Rác I. 1977.166. old.)

6. (32.) *Korsó*. Ez is egyetlen lemezből készült, szájpereme ki lett hajlítva és visszakalapálva. Füle rézbetétes, gyöngytagos. A korsó oldalai nem egészen símák, enyhe gyűrődéseket mutatnak. A fül alsó illesztésénél repedést láthatunk, a fül maga is sérült a felső részen. Felső illesztésénél, jobboldalt a perem alatt szintén repedés van. Talpa alján középen széles, ovális (hosszúkás) kalapácsnyomok láthatók. Alján két rövid (4 és 4 jel) rovásfelirat van bekarcolva.

Magassága: 235 mm

Száj \varnothing 58 mm

Fenek \varnothing 79 mm

Súlya: 956 gr., 21 karátos arany.

7. (40.) *Korsó*. Ez is egyetlen lemezből készült (vastag). Kiöntő „csőre” javított. Füle réz, aranyhuzata hiányzik. A talpa elöl kissé gyűrött. A griff testén kissé elhúzott pontokat láthatunk. A növényi dísz háttere a talpán viszont kis kerek pontokkal van ellátva. A griff testén, a fül alatt elnyújtott S alakú véset van. Talpán alul *élesperemű* kalapácsnyomok vannak.

Magassága: 230 mm

Súlya: 733 gr., 21 karátos arany.

8. (—) *Ovális tál* (vagy csésze, ún. „csemegés szilke”). Vastag lemezből van kalapálva. Peremére fonott, kalázmintászerű sávot forrasztottak. Nyelén (fogóján) köröcske díszes lyuk van, melynek a háttere, a fogón növényi díszes, kerek pontokkal. Hátral csavart drót keríti a lyukat, a növényi dísz ez alatt van. Rovásfelirat 25 jelből (ebből 5 jel kereszt alakú választójel) a nyél *alatt*, a felirat vésett, de egyes jeleknél még jól kivehető az előkarcolás (6 jel esetében).

Hossza: 177 mm;

Ø 89 mm.

Mélysége: 30 mm

Súlya: 337 gr., 22 karátos arany.

9. (29.) *Kerek csésze, csattal*. A csésze teste egy vastag lemezből van kalapálva. A csat helye eredetileg már ki volt hagyva a díszítésben. Peremén, kívül, felforrasztott, rovátkolt szegély (gyöngysorszerű) fut végig. A peremdísz domborításakor a perem megrepedt. A tál díszes alja külön beforrasztott korong. Külső, alsó oldalán nagy, kerek poncok. A csésze alján, kívül két rovásfelirat (9, ill. 5 jelből). Az első vésett, a második bekarcolt. A belső, centrális kereszt körül görög felirat nehézkes, szinte göcsöriös vésséssel. Mellette 7 (kis) rovásjel, vésett.

Ø kb. 140,4 mm

Magassága: 32 mm

Súlya: 287 gr., 22 karátos arany.

10. (30.) *Kerek csésze, csattal*. Az előző párja. Peremén gyöngyös szalag van felforrasztva. A csatot utólag tették rá, a növényi dísz takarja. Közepén kereszt. Körülötte mély veretű görög felirat, egyes betűszárak görcsösen vésvé. Külső részein mély veretű rovásfelirat 9 jelből. Hasonló vésséstechnikájú, mint a görög felirat. A rovásjeleket előbb vésték be, mint a sugaras vonaldíszet. A kis keresztalakú jel mellett a görög feliratban még egy sor apró rovásjel van (6 jel).

Ø kb. 147 mm

Magassága: 30 mm

Súlya: 305 gr., 22 karátos arany.

11. (9.) *Pohár*. Egyetlen lemezből van kialakítva, alja igen vékonyra sikerült. Peremén egy belső és egy külső, dudor-díszes szalag halad végig, mintegy közrefogja azt, mert a perem egyenetlenre sikerült. Ugyanilyen dombordíszes szalag fut végbe az alján. Kerek, csővégszerű kalapácsnyomok láthatók az alján. Alján karcolat, 2 rovásjel.

Belső Ø 72 mm;

alsó Ø 44 mm (a szalag nélkül)

Magassága: 47 mm

Súlya: 74 gr., 19 karátos arany.

12. (8.) *Pohár*. Egyetlen lemezből, alja szintén igen vékony. A peremre forrasztott szalagnál elfolyt a forrasztóanyag, feltűnő az összeillesztés helye is. A perem alatt egy helyen sodrott drótdarab van felforrasztva, egy kis lemezdarabbal, eredetileg talán füle lehetett, ez alatt kicsi repedés is van (hossza 12 mm). Alján csővégszerű kalapács („nagy ponc”)-nyomok.

Sz. Ø 72 mm

F. Ø 54 mm

Magassága: 50 mm

Súlya: 70,8 gr., 20 karátos arany.

13. (10.) *Bikafejes csésze*. Három lábon áll, melyek utólag ki lettek fúrva a befórrasztott talprészen. A lábak csőszerűek, forrasztva. A fej, a nyaktól kezdve, külön lemezből áll, összeforrasztva. Az edény maga vastag lemezből készült. Jobb oldala, a bal fülénél, a peremen repedt. A bika kidülledt szeme közepe be van ütve. Egészen apró ütögetésszerű poncok az állat orrán lévő növényi dísz hátterén. A sörény hátterén apró, kerek (karika) poncok. Lábain elhúzott ütés-poncok. Mellén egy karcolt rovásjel.

Magassága: 110 mm

Sz.: 73 mm

Súly: 283 gr., 20,5 karátos arany.

14. (11.) *Bikafejes csésze*. A három láb befórrasztott talpa itt is át lett utólag fúrva. Az egyik lábfej kissé felfelé görbül (felfelé feszítették). Fülei *belül* díszítettek, 4—4 szírom alakú ponccal. A kalapácsnyomok az edény belsején jól kivehetők. Pereme elől kissé berepedt. Peremén felfórrasztva síma szalag.

Magassága: 110 mm

Sz.: 76 mm

Súly: 284 gr., 20,5 karátos arany.

15. (7.) *Nyeles tálka*. Nyele (fogója) kettős lemezből készült, a felső lemez repedt. A nyelet úgy forrasztották fel. A nyél maga négyszer hajlik meg, hullámosan. A tál köríve nem egészen tökéletes, ez eredetileg is így volt. Pereme az egyik részén kissé lehajlik. A tálka közepén griffet ábrázoltak, teste aprón poncolt. Véselt díszítősávját (virágdíszítmény-sor) hátulról vésték, úgy domborodik ki.

Hossza: 162 mm

Ø 95 mm

Súly: 103 gr., 21 karátos arany.

A nyél hátoldalán bekarcolt rovásfelirat, amely 5 jelből áll.

16. (6.) *Nyeles tálka*. Ennek a nyele is két lemezből készült, és négyszer vet hullámot. Fel van forrasztva a tálkára. A tálka pereme egy helyen erősen berepedt, ott kissé hiányos is, szegecseléssel megjavították. Középen griffet ábrázoltak. A virágdísz-sor két szírmán apró poncok, olyanok mint a griffen. (A fényképeken a szírmok poncoltsága sehol sem látszik a közleményekben.)

Hossza: 159 mm

Ø 95 mm

Súly: 104 gr., 21 karátos arany.

Nyele hátoldalán bekarcolt rovásfelirat, amely 5 jelből áll. Négy közülük az előző tálka feliratával teljesen megegyezik.

17. (39.) *Ivókürt*. Vékony lemezekből készült (3 lemezből), tölcse-re-szája lyukas, repedt a lemez vékonysága miatt. A lemezek illesztési helyeinél, a perem alatt és a nyakon, kettős, vékony gátat képeztek, melynek keretei között félkörív alakú fészkek vannak, ezekben eredetileg üveg- (vagy féldrágakő?) berakás volt, négy sorban. Az ivókürt vége lyukas. Pereme csorba. A csőtagoknál az oldal-forrasztás jól látható. A peremen hosszúkás, keskeny kalapácsnyomok láthatók.

Hossza: 178 mm

Száj Ø 71 mm

Súly: 117 gr., 12 karátos arany.

A kihajló peremen alul mély rovásfelirat, melyet előkarcoltak, majd bevésték. (9jel) A lyukas végen, a kupakon tamga van, ezt akkor vésték fel, amikor már a lyuk készen, a helyén volt (utólag). (4. ábra)

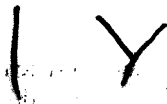
4. ábra

18. (5.) *Nautilus-csésze* (ivócsanak). Két részből készült, azaz állatfejből és magából a csészeből áll. Az állat fülei le vannak törve, pótolták őket oldalt, kissé lejjebb. Szemében üvegpaszta lehetett eredetileg. Orrán a száj jelzésénél kis horpadás van. A fültől-fülig vésett félkörívek kezdeténél a lemez berepedt. A csőrszerűen kiképzett orr alján, belül a lemez vissza van hajlítva. Ha szemből nézzük, akkor a jobboldali fül (a bal fül) kissé előre van hajlítva.

Magassága: 106 mm
Csésze szélessége, kívül 72 mm.
Hossza: 162 mm
Súlya: 483 gr., 22 karátos arany.

19. (14.) *Kerek szelence* (szilke). 6 db griffes medaillon díszíti, közöttük zöld átlójú, kerek, lapos pasztyagöngy volt, melyekből kettő még megvan. A rácsszerű minta hátterén vékony, színes üvegbetét volt valaha. A griffek testén apró pontocskák (poncok) vannak. A szelence nyakrészére, két egyforma darabból álló, síma drót van felforrasztva.

Magassága: 57mm
Sz \varnothing 66 mm
F \varnothing 53 mm
Súlya: 217,5 gr., 22 karátos arany.
Fenekén két rováskarc (tamgaszerű jelzés van). (5. ábra)

5. ábra

20. (35.) *Kerek csésze*, csattal („omphalos” csésze). Vastag lemezekből készült. Belsejében egy griffet ábrázoltak. Testén elnyújtott S alakú poncok és finom pontszerű beütögetések vannak, ugyanilyenek a perem külső részén lévő növényi díszrészek szirmain. Ez alatt vésett sáv van. A csat-keretet is díszítették, kis levélkéekkel. A csat felforrasztásánál vékony, síma drótot alkalmaztak. A csat—pecek meg van szorulva, nem mozog, támasza nincs. A griff testének hátterén igen finom, kerek ütésnyomok vannak. A griff és a perem növényi díszének vésésekor a lemezen a vésés erőssége miatt a díszítés vonala átdomborodott a lemezen.

\varnothing 120 mm
Magassága: 22 mm
Súlya: 179 gr., 22 karátos arany.

21. (34.) *Kerek csésze*, csattal (az előző párja). Kívül-belül díszes. Külső peremén felforrasztott növényi díszes sáv van, amely két helyen kitörött. Erre forrasztották rá a csatot, peckén van támasz. A peremen a lemez kissé vissza lett hajlítva, a külső oldalra. A belső peremrészén lévő növényi dísz hátterén egészen apró körpenc-dísz van, olyan, amilyen a kincsből lévő más edényeken nem fordul sehol elő. A külső felén lévő domborított, állat-küzdelmi jelenet hátterét a körön belül lévő, felforrasztott filigrán-rács letakarja.

Ø 121 mm

Magassága: 23 mm

Súlya: 212,1 gr., 22 karátos arany.

Belül görög felirat, a betűk szárai háromszögben végződnek.

22. (37.) *Talpas kehely*. A hatoldalú csőrszerű szárok vastag aranylemeze alul, a talp alatt fel lett vágva és ki van hajlítva. A félgömb alakú felsőrész kissé ferde, mert a láb enyhén görbült. A száron külön felerősített gömbtag van. A láb csövének kidolgozása látszik, az oldalak homorúak. Jól kivehető a csészerezés alatt lévő gyűrű illesztése a láb csöve körül, ugyanúgy a két alsó (talpon lévő) drótygyűrűnél is. A csészerezés pereme egyenesen levágott, igen apró, ovális kalapácsnyomokkal.

Magassága: 65 mm

Talp Ø 55 mm

Csészerezés Ø 98 mm

Súlya: 213 gr., 20,5 karátos arany.

A talpon mélyen vésett rovásfelirat 9 jelből.

23. (36.) *Talpas kehely*. A láb itt is hatoldalú cső, de oldalai egyenesek (utólag csavarral és anyával erősítették fel, nyilván már Bécsben). A láb kissé görbe, a csészerezés emiatt nem vízszintes. Apró, ovális kalapácsnyomok a csészerezésen, amely vastag lemezből készült. Szárán külön felerősített „gömbtag”. Alul, a talpán két vésett rovásfelirat, 9, illetve 8 jelből. *Az első felirat az előző kehely (a 22.) feliratával teljesen azonos. (Az eltérésre László Gy. is rámutat, i. m. 1977. 163.)*

Magassága: 65 mm

Ø 100 mm

Súlya: 213 gr., 20,5 karátos arany.

A fenti sorokkal csupán némi ösztönzést próbáltunk adni a további részletes kutatásokhoz, illetve néhány apró, de mégis lényeges vonásra mutattunk rá. Mint rövid jegyzetanyagunkból is jól látható, mindmáig igen élénk vita folyik a kincs tulajdonosairól, a tulajdonosok népi hovatarozásáról és természetesen a kincs darabjainak készítési helyeiről.

A rovásfeliratok jelkészlete részben az 1983-ban Szarvason előkerült (közöletlen) avarkori csont tűtartó feliratainak is felbukkan (Juhász Irén ásatása)*. Ez a nagyszentmihályi kincs feliratainak besenyő voltát — melyet Németh Gyula védelmezett — esetleg megkérdőjelezheti. Azt, hogy a kincs a besenyők kezén (is) lett volna, a környék besenyő eredetű nevei, így pl. a közeli Porgán puszta, a Haranga (később Aranka) patak és a kb. 8 km-re fekvő Ó-Besenyő nevei is támogatni látszanak.

A lelet határozottan kincs jellegű — ezt jól látják már többen, így pl. Bálint Csanád is — azaz nem minden egyes darabja volt használható állapotban, kétség-

* A tűtartó feliratait 1984-ben Szarvason tanulmányoztam és az ásató engedélyével róla rajz másolatot is készítettem.

telennek tűnik. Részletvizsgálataink még arra is utalnak, hogy egyes darabokat más-
ként használtak eredetileg, mint azt korábban gondolták, így pl. a bikafejes edények
talapzatra voltak felerősítve egykor. Nehéz lenne még a belső készítési időrendet
megállapítani az aranyedények sorozatában. A legrégebbi darab és ez kétségtelen,
az ivókürt, ami anyagát (a leggyengébb minőségű aranyból) és dekorációját tekintve
is „kilóg” a kincsből. Párhuzama sok van Kelegettől Bócsáig. A többi edény sorba-
rendezése időben, ez a jövő egyik legsürgetőbb feladata. Ez azonban megint csak az
újabb és rendszeresebb⁹ stíluskritikai vizsgálatok lefolytatása mellett történhet meg,
azaz az egyes készülési helyek körvonalazása és az ezekkel kapcsolatos csoportosítás
révén.